

پشتوانه اخلاقی در ضمانت اجرایی مصوبات دولت در ایران و آمریکا

محمدسعید انصاری^۱

علی آل بویه^۲

نادر مردانی^۳

چکیده

مجلس شورای اسلامی در مهم‌ترین وظیفه خود؛ یعنی قانونگذاری به مقتضای اصل ۷۱ قانون اساسی، صلاحیت عام دارد و می‌تواند در عموم مسائل، قانون وضع کند. با وجود این، مجلس در انجام این نقش، محدودیت‌هایی دارد که در اصول مختلف قانون اساسی مقرر شده است. از جمله در اصل ۷۲ آمده است: «مجلس شورای اسلامی نمی‌تواند قوانینی وضع کند که با اصول و احکام مذهب رسمی کشور یا قانون اساسی، مغایرت داشته باشد...» کلیه قوانین باید به تایید شورای نگهبان برسد مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان، اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان، و انتخاب شش نفر حقوقدانان اعضای شورای نگهبان» در مواردی که مصوبه مجلس شورای اسلامی را شورای نگهبان خلاف موازین شرع و یا قانون اساسی بداند و مجلس با در نظر گرفتن مصلحت نظام نظر شورای نگهبان را تأمین نکند. مجمع تشخیص مصلحت نظام تصمیمات لازم را اتخاذ می‌کند در قانون آمریکا هر سه قوا مجریه، قضائیه و مقننه کاملاً مستقل از هم دیگر عمل می‌کنند رئیس‌جمهور رای اعتماد را از کنگره نمی‌گیرد اما برای وزیرایش به کسب رای دو سوم از سناتورها نیاز دارد و بودجه کشور به تصویب نمایندگان کشور آمریکا برسد هدف این پژوهش ضمانت اجرایی مصوبات دولت در ایران و آمریکا می‌باشد.

واژگان کلیدی

قوه مقننه، مجلس، دولت، قانون اساسی، شورای نگهبان، مصوبات، آمریکا، رئیس‌جمهور.

۱. دانشجوی دکتری تخصصی رشته علوم انسانی، حقوق عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، واحد امارات متحده عربی.
Email: m.saeidansari@yahoo.com

۲. استادیار، رشته تخصصی فقه و اصول، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: dr.alebouyeh@yahoo.com

۳. دانشیار، رشته تخصصی حقوق عمومی و علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز، ایران.
Email: drnadmardani@gmail.com

طرح مسأله

نیاز هر کشور به وجود قانون برای تنظیم زندگی اجتماعی افراد جامعه و بر عهده داشتن وظیفه قانون گذاری از سوی دستگاهی خاص امری ضروری و غیر قابل انکار است در عصر حاضر با کنار گذاشتن حکومت های استبدادی این وظیفه بر عهده نمایندگان مردم در پارلمان قرار گرفته است (حسینی، ۱۳۹۲: ۲). در جمهور اسلامی ایران امر خطیر قانون گذاری بر عهده مجلس شورای اسلام گذاشته شده است حسب قانون اساسی، صلاحیت مجلس در این امر عام است اما مقصود از صلاحیت عام به این معنا نیست که مجلس در وضع قانون هیچ محدودیتی ندارد بلکه براساس اصول قانون اساسی محدودیت هایی وجود دارد که غفلت از آن منشا بسیاری از چالش های حقوقی و اساسی می شود (حسینی، ۱۳۹۲: ۳). واژه مجلس در لغت به معنای گرد هم نشستن و محل تشکیل جلسات گروهی است. در دین مبین اسلام همواره به اهمیت شور و مشورت تأکید فراوانی شده است و خداوند به پیامبر(ص) که رهبر جامعه اسلامی بود، دستور می دهد تا در کارها با مردم مشورت کند (کوشک و آجر لو، ۱۳۸۷: ۵). قوانین اساسی کشورها را به گونه ای کلی و مبنایی اصل تفکیک قوا را پذیرفته اند (جلالیان، ۱۳۹۵: ۲).

نهاد مجلس در معنای امروزی آن نخستین بار در اندیشه سیاسی مغرب زمین تولد، رشد و تکامل یافت. در دوره حکومت قاجار و در سال های شکل گیری نهضت مشروطه، مفهوم مجلس مانند بسیاری از مفاهیم و اندیشه های مغرب زمین به سپهر اندیشه ای سیاسی و اجتماعی ایرانیان وارد شد. در این زمان بسیاری از روشن فکران، روحانیون و رجال سیاسی برای رفع مشکلات عدیده جامعه ایران و مقابله با خیره سری های نظام استبداد چنگ به دامن مشروطیت و مهم ترین نهاد آن مجلس زدند. در این میان روحانیون بر آن بودند تا با بهره گیری از نظام مشروطه و نظام پارلماناریسم اصول و احکام اسلام را در جامعه جاری سازند. به طور کلی بسیاری از هواداران مشروطیت بر آن بودند تا با برقراری نظام پارلماناریسمی قاطبه جامعه را به سوی رفاه و امنیت و ترقی سوق دهند. جایگاه و کارکرد مجلس در نظام مبتنی بر اسلام از جمله موضوعات بسیار مهمی است که در فلسفه سیاسی و حقوقی حکومت های دینی باید به آن پاسخ داد. در نظام های عرفی دنیا مجلس در امر قانون گذاری فعال مایشاء است، لکن در نظام مبتنی بر اسلام قوانین باید مبتنی بر اصول اسلامی باشد (کوشک و آجر لو، ۱۳۸۷: ۵). در کشورهایی که تفکیک قوا صورت پذیرفته است، پارلمان قوه قانون گذاری را تشکیل می دهد. پارلمان در بیشتر کشورها از دو مجلس تشکیل می شود. یکی مجلسی که اعضای آن مستقیماً توسط مردم انتخاب می شوند مانند مجلس شورای اسلامی ایران، مجلس عوام انگلستان، مجمع ملی فرانسه و مجلس نمایندگان ایالات متحده آمریکا و دیگری مجلسی که اعضای آن با شرایط محدودتری و نه ضرورتاً رای مردم انتخاب می شوند. امتیازی که نمایندگان مجلس از آن برخوردار می شوند که براساس آن

نمی‌توان آنها را بدون اجازه مجلس به هر اتهامی بازداشت کرد (حسینی، ۱۳۹۲: ۹).

۱. مفاهیم

۱-۱. مصوبه

قوه مقننه جمهوری اسلامی ایران نهادی است که ریشه در ارا عمومی دارد و طبق قانون اساسی مدون سهم قابل توجهی از حاکمیت در نظام سیاسی کشور را اعمال می‌نماید قوه مقننه حق خدادادی مردم و مظهر اراده عام ملت است که در آن سر نوشت سیاسی و اجتماعی مردم رقم می‌خورد (کوزه گر، ۱۳۹۶: ۲۰).

۱-۲. دولت

دولت در علم سیاست، دستگاهی سیاسی اجباری با حکومتی متمرکز است که انحصار استفاده درست از اجبار و زور درون یک قلمرو جغرافیایی معین را حفظ می‌کند. در زبان عامیانه و رسانه‌ها دولت معمولاً به معنی قوه مجریه یا هیئت وزیران است که این کاربرد از واژه دولت تنها به بخشی از حکومت اشاره دارد (وب سایت دولت).

۱-۳. شورای نگهبان

شورای نگهبان از جمله نهادهای نظارتی نظام جمهوری اسلامی ایران است، تمامی قوانین مجلس شورای اسلامی پیش از ابلاغ، به تأیید این شورا می‌رسد تا مغایر شرع و قانون اساسی نباشد. (کوزه گر امین، ۱۳۹۶: ۲۸).

۱-۴. مجلس

به مجموعه‌ای از افراد گفته می‌شود که در هر کشور به منظور وضع قوانین و نظارت بر اجرای آنها معمولاً با رای آزاد، مستقیم و مخفی مردم انتخاب می‌شوند. در ایران به پارلمان، مجلس گفته می‌شود (فقیهی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶).

۲. اختیارات و صلاحیت های مجلس شورای اسلامی

تصمیمات قانونی مجلس: این گونه تصمیمات، بدون دخالت شورای نگهبان اعمال می‌گردد و برای تأیید آن نیاز به نهاد دیگری نمی‌باشد.^۱ این وضعیت به قرار زیر است:

الف) رسیدگی به صحت صدور اعتبار نامه نمایندگان

کاندیداهای مجلس شورای اسلامی بعد از تمام شدن انتخابات و دریافت اعتبارنامه از حوزه انتخابیه خود روانه مجلس می‌شوند، شایان ذکر است که برای بررسی صحت صدور اعتبارنامه،

۱. اصل نود سوم قانون اساسی « مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان و انتخاب شش نفر حقوقدان اعضاء شورای نگهبان»

دو شیوه قضائی و سیاسی وجود دارد که کشور ما ایران، از شیوه سیاسی^۱ آن هم به صورت مضاعف^۲ آن استفاده می‌کنند.

ب) انتخاب شش عضو حقوقدان شورای نگهبان

این شش نفر از میان افرادی که از سوی رئیس قوه قضائیه به مجلس معرفی می‌شوند، توسط مجلس شورای اسلامی انتخاب می‌گردند^۳ مجلس شورای اسلامی غیر از موارد ذکر شده، تصمیمات قانونی دیگری نیز در رابطه با قوه مجریه دارد که اینگونه تصمیمات برای جلوگیری از خودسری‌ها و خودکامگی‌ها و قانون شکنی‌های این قوه به حقوق مردم، بکار گرفته می‌شود و از طریق مکانیسم خاصی اعمال می‌گردد. این مکانیسم، شامل سؤال و استیضاح از رئیس جمهور^۴ همچنین مسئولیت سیاسی وزراء در برابر مجلس به صورت رأی اعتماد^۵ و نیز حضور در مجلس^۶ و پاسخ به سؤال و استیضاح نمایندگان می‌باشد.

لازم به توضیح است که مجلس حق دارد با تصمیمات قانونی خود به تحقیق و تفحص در تمام امور کشور پرداخته،^۷ و در خصوص شکایات مردم از طرز کار سه قوه نیز به رسیدگی آن بپردازد^۸

۱. با توجه به این که کار رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان ماهیتاً یک کار قضائی می‌باشد، قرار دادن آن در دست یک نهاد سیاسی

برخلاف نصفت و عدالت قضایی است، زیرا این امر باعث می‌شود که هرگاه اکثریت مجلس در دست یک حزب یا گروه با نگرش سیاسی مخصوص به خود قرار گیرد، بی طرفی در رسیدگی را نقض نموده و از آن به عنوان ابزار انتقام جویانه ای بر علیه رقبای سیاسی استفاده کنند، که در این صورت مصیبت بار و خطرناک خواهد بود. چنان که در دوران استبداد بعد از انقلاب مشروطه، هرگاه بنا بر این بود که از وارد شدن نمایندگان مخالف به مجلس جلوگیری شود، از طریق را اعتبارنامه وی مانع ورود او به مجلس می‌شدند، ضمناً این عمل، مجلس نظارت قبلی شورای نگهبان را تحت الشعاع قرار داده و آن را بی اثر می‌سازد، زیرا کلیه کاندیداها قبل از شروع انتخابات می‌بایست از صافی شورای نگهبان عبور کرده تا صلاحیت آنها تایید گردد، لذا وجود نظارت مضاعف در این خصوص به نوعی بی اعتبار ساختن آراء مردم نیز تلقی می‌گردد.

۲. ن. ک. ب: اصل نود و نه قانون اساسی جمهوری اسلامی و مواد شش تا بیست و یکم آئین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی

۳. بند دوم اصل نود و یکم قانون اساسی: (شش نفر حقوقدان، در رشته های مختلف حقوقی، از میان حقوقدانان مسلمانی مسلمانی که به وسیله رئیس قوه قضائیه به مجلس شورای اسلامی معرفی می‌شوند و با رای مجلس انتخاب می‌گردند).

۴. اصل هشتاد و هشت و هشتاد و نه قانون اساسی

۵. اصل هشتاد و هشت و یکصد و سی و سه همان قانون

۶. اصل هفتادم همان قانون

۷. اصل هفتاد و ششم همان قانون

۸. اصل نودم همان قانون

۳. نظارت مجلس

عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقتنامه‌های بین‌المللی، اعلام حکومت نظامی، اخذ و اعطای وام و یا کمک‌های بلاعوض داخلی و خارجی، هرگونه تغییر در خطوط مرزی کشور، استخدام کارشناس خارجی، واگذاری بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی باشند (اصول ۷۷ لغایت ۸۳ ق.ا.) (حسینی، ۱۳۹۶: ۴).

صلاحیت عام مجلس در امر قانونگذاری نظام حقوقی و سیاسی و ساختار حکومت جمهوری اسلامی است (قانون اساسی، اصل ۱) و به همین دلیل، امور کشور باید به اتکا آرا عمومی باشد (اصل ۶) (سادات حسینی، ۱۳۹۶: ۴)

۴. اصل رجحان قانون اساسی

اصل نود و سوم قانون اساسی مقرر می‌دارد:

«مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان، اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان، و انتخاب شش نفر حقوقدان اعضاء شورای نگهبان» این اصل نشان می‌دهد که قانون اساسی، برای حفظ موقعیت خود اعتبار ویژه و پر معنایی به شورای نگهبان داده، این شورا را با ترکیب مضاعف خود - فقها و حقوقدانان^۱، از چنان قدرتی برخوردار کرده است که موجودیت و اعتبار مجلس شورای اسلامی را متوقف به موجودیت پشتیبان و حافظ خود کرده است (حمیدیان، ۱۳۷۸: ۳۰).

طبق اصل هفتاد و دوم: "مجلس شورای اسلامی نمی‌تواند قوانینی وضع نماید که با اصول و احکام مذهب رسمی کشور یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد. تشخیص این امر به ترتیبی که در اصل نود و ششم آمده بر عهده شورای نگهبان است."

۵. عدم مغایرت مصوبات قوه مقننه با قانون اساسی

با توجه به اصل ۷۱ قانون اساسی مجلس شورای اسلامی در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی می‌تواند قانون وضع کند. مجلس شورای اسلامی دارای صلاحیت عام قانونگذاری است. ایفای این وظیفه نوعی نظارت حقوقی نسبت به حوزه اجرایی و سایر امور کشور میباشد. (سادات حسینی، ۱۳۹۶: ۲) و با توجه به اصل ۷۲ قانون اساسی مجلس شورای اسلامی نمی‌تواند قوانینی وضع کند که با اصول و احکام مذهب رسمی کشور یا قانون اساسی

۱. طبق اصل نود و یکم قانون اساسی: "تعداد اعضاء شورای نگهبان دوازده نفر می‌باشند که شش نفر آن از فقهاء عادل و آگاه به مقتضیات زمان و مسائل روز که انتخاب این عده با مقام رهبری است، و شش نفر حقوقدان، در رشته‌های مختلف حقوقی از میان حقوقدانان مسلمانی که به وسیله رئیس قوه قضائیه، به مجلس شورای اسلامی معرفی می‌شوند و با رأی مجلس انتخاب می‌گردند."

مغایرت داشته باشد. تشخیص این امر به ترتیبی که در اصل نود و ششم آمده برعهده شورای نگهبان است که تصوب مصوبات به دو صورت است الف. قوانین معمولی، که باید به تایید شورای نگهبان برسد و قوانین خاص سازمان دهنده، که به دلیل بنیادی بودن این گونه قوانین، جهت کلی آن در قانون اساسی مشخص گردیده است؛ اما تصویب جزئیات و فروع آن بر عهده مجلس شورای اسلامی گذاشته شده است. صلاحیت مجلس در رابطه با تصویب این گونه قوانین (برخلاف قوانین دسته اول)، یک نوع صلاحیت تکلیفی است، زیرا این گونه قوانین به عنوان اصول حیاتی جامعه، مدنظر قانونگذار اساسی قرار گرفته است (فیاضی و حق شناس، ۱۳۹۶: ۲۰).

۶. مراحل تصویب مصوبات مجلس

بر خلاف برخی از کشورها که در صورت درخواست بعضی از مقامات یا شکایت بعضی افراد، مرجع صلاحیت‌دار (شورای قانون اساسی، دادگاه قانون اساسی یا محاکم دادگستری) وارد رسیدگی می‌شود و انطباق یا عدم انطباق قانون عادی را با قانون اساسی اعلام می‌دارد ولی طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران کلیه مصوبات مجلس باید به شورای نگهبان ارسال شود و شورا آنها را بررسی و نظر خود را اعلام دارد و هیچ مصوبه‌ای بدون ارسال به شورای نگهبان و اعلام نظر شورا بر عدم مغایرت آن با قانون اساسی و موازین شرع عنوان «قانون» پیدا نمی‌کند. قانون اساسی در اصل ۹۴ لازم دانسته است که تمام مصوبات مجلس شورای اسلامی جهت بررسی به شورای نگهبان ارسال شود. این اصل می‌گوید: کلیه مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به شورای نگهبان فرستاده شود. شورای نگهبان موظف است آن را حداکثر ظرف ده روز از تاریخ وصول از نظر انطباق بر موازین اسلام و قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مغایر بیند برای تجدیدنظر به مجلس بازگرداند. در غیر این صورت، مصوبه قابل اجرا است. هم مصوبات قوه مقننه و هم دولت (مصباح نسب و موسی زاده، ۱۳۹۶: ۱۵).

پس یکی از وظایف شورای نگهبان تفسیر قانون اساسی است. تفسیر در لغت به معنای «پرده‌برداری و کشف مراد از لفظ مشکل است (ابن منظور، ۱۴۰۸: ۱۹۵). اظهار معنای معقول از یک کلام یا کلمه... آمده است (اصفهان‌ی، ۱۳۸۲: ۶۳۶) بنابراین، تفسیر، پرده برداشتن از غوامض و مشکلات یک لفظ یا یک جمله و برگرفتن نقاب از چهره آن است به تعبیر دیگر، «تعیین معنی درست و گستره قاعده حقوقی را تفسیر آن قاعده می‌گویند. (کاتوزیان، ۱۳۷۷: ۲۰۸).

مجلس شورای اسلامی رای اعتماد یا عدم اعتماد نیز به وزرا می‌دهد که شورای نگهبان به این مرحله نظارتی ندارد و کاملاً مستقل است (مرتضایی، ۱۳۹۰: ۱۰).

۷. مهلت بررسی مصوبات در شورای نگهبان

همان‌طور که اشاره شد، مصوبات مجلس باید به شورای نگهبان ارسال شود. شورای نگهبان در اظهار نظر، از محدودیت زمانی برخوردار است. اصل ۹۴ مقرر داشته است که شورای نگهبان در موارد عادی باید حداکثر ظرف مدت ده روز از تاریخ وصول، آن را بررسی نماید و اگر مغایرتی با قانون اساسی یا احکام شرعی در آن مشاهده کرد، جهت تجدید نظر به مجلس گزارش کند. ممکن است به دلیل تراکم کار یا حجم بالای مصوبات مجلس، شورای نگهبان قادر نباشد ظرف ده روز مصوبه را بررسی کند و مهلت بیشتری لازم داشته باشد؛ در این صورت، می‌تواند حداکثر ده روز دیگر مهلت بخواهد که اصطلاحاً به آن «استمهال» گفته می‌شود. اصل ۹۵ قانون اساسی در این خصوص می‌گوید: در مواردی که شورای نگهبان مدت ده روز را برای رسیدگی و اظهار نظر نهایی کافی نداند، می‌تواند از مجلس شورای اسلامی حداکثر برای ده روز دیگر با ذکر دلیل، خواستار تمدید وقت شود. بدین ترتیب، هرگاه شورای نگهبان پس از ده روز یا در صورت استمهال پس از بیست روز راجع به مصوبه‌ای اظهار نظر نکرده باشد، این مصوبه قابل اجرا تلقی خواهد شد (سلیمی، ۱۳۹۳: ۷-۱۸).

مهلت اظهار نظر در موارد فوری: «اعضای شورای نگهبان به منظور تسریع در کار، می‌توانند هنگام مذاکره درباره لایحه با طرح قانونی در مجلس حاضر شوند و مذاکرات را استماع نمایند. اما وقتی طرح یا لایحه فوری در دستور کار مجلس قرار می‌گیرد، اعضای شورای نگهبان باید در مجلس حاضر شوند و نظر خود را اظهار نمایند.» شایان ذکر است که موضوع: «فوریت لایحه قبلاً از طرف رئیس مجلس شورای اسلامی به اطلاع شورای نگهبان می‌رسد.»^۱

۸. مسئولیت رئیس جمهور

رئیس جمهور طبق اصل یک صد و سیزده قانون اساسی مسئولیت اجرای قانون اساسی را عهده دار می‌باشد (انصار دزفولی، ۱۳۹۰: ۴۱).

۹. دیوان عدالت اداری

دیوان عدالت اداری نیز در اجرای اصل اخیرالذکر: «شکایات واصله در خصوص مخالفت تصویب نامه‌ها و یا آئین‌نامه‌های دولتی با مقررات اسلامی را به شورای نگهبان ارجاع می‌نماید تا در صورت تشخیص شورای نگهبان مبنی بر خلاف شرع بودن آنها، حکم ابطال آن را صادر نماید.»^۲

۱. ماده ۸۶ آئین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی

۲. قسمت اول ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۶۰/۱۱/۴

۱۰. موارد حضور اعضای شورای نگهبان در مجلس

در خصوص طرحها و لوایح فوری، شورا بلافاصله پس از رأی مجلس و یا حداکثر ظرف مدت بیست و چهار ساعت، نظر خود را اعلام می‌دارد، و از این طریق، فوریت اجرای مصوبه مجلس تأمین می‌شود و از امکان بروز خسارات احتمالی جلوگیری می‌شود. در این گونه موارد، جلسه شورای نگهبان تا اعلام نظریه نهایی ادامه می‌یابد و اعضاء حق خروج از جلسه را ندارند. شورای نگهبان در رابطه با طرحها و لوایح مفصل می‌تواند با حضور خود در مجلس به صورت تدریجی، طرحها یا لوایح مطرح شده را مورد بررسی قرار داده تا پس از دریافت کل مصوبه بتواند در مهلت مقرر، نظر خود را در خصوص مغایرت یا عدم مغایرت با موازین شرعی و قانون اساسی اعلام نماید، و از این جهت با کمبود وقت روبرو نشود. حضور اعضاء شورا در مجلس موجب می‌شود که این شورا پس از استماع بحث‌ها و مذاکرات، با آگاهی و قوت بیشتری نسبت به مصوبات مجلس اظهار نظر کند. این که چه لایحه یا طرحی فوری می‌باشد در این خصوص، آئین نامه داخلی مجلس^(۱) آن را به «یک فوریتی»، «دو فوریتی» و «سه فوریتی» تقسیم کرده است. اما خود شورای نگهبان در نظریه تفسیری مورخ ۱۴ آبان ۶۸ خود اعلام داشت که: «مقصود از طرح یا لایحه فوری مذکور در اصل نود و هفتم قانون اساسی، طرح یا لایحه ای است که تاخیر در رسیدگی به آن ملتزم وقوع خسارات یا فوت فرصت باشد، و لوایح و طرح‌هایی را که رسیدگی به آن در این حد از لزوم سرعت نیست را شامل نمی‌شود.» بدین طریق از آنجا که در طرحها و لوایح «یک فوریتی» دلیل حادی برای فوریت ملاحظه نمی‌شود، شورای نگهبان مکلف به حضور در مجلس نمی‌باشد. (حمیدیان، ۱۳۷۸: ۳۸).

۱۱. مهلت اظهار نظر در مورد مصوبات جلسات غیر علنی

جلسات مجلس شورای اسلامی را به دو قسمت جلسات «علنی» و «غیرعلنی» تقسیم کرده استدر شرایط اضطراری، در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رئیس جمهور یا یکی از وزراء ده نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی، جلسه غیر علنی تشکیل می‌شود. مصوبات جلسه غیر علنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان برسد در جلسات غیر علنی مجلس موجب می‌شود که مصوباتی را نیز در پی داشته باشد که در این صورت حضور اعضای شورای نگهبان در جلسات غیر علنی مجلس الزامی می‌باشد، زیرا طبق اصل مذکور: «مصوبات جلسه غیر علنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان باشد». بدیهی است با عدم حضور اعضاء این شورا مصوبه مجلس عنوان قانونی پیدا نخواهد کرد. در جلسات غیر علنی به جز نمایندگان مجلس، هیچ کس حق حضور نخواهند داشت، و اشاء مذاکرات آن ممنوع بوده بعضی از صاحب نظران معتقدند که چون قانون اساسی جلسات فوری را از جلسات غیر علنی جدا نساخته است، لذا شورای نگهبان

باید طبق ماده هشتاد و ششم آئین نامه داخلی مجلس: «نظر خود را حتی المقدور بلافاصله پس از رأی مجلس و در غیر این صورت حداکثر تا بیست و چهار ساعت ابراز نمایند.» لذا از این نظر، فرقی میان جلسات فوری یا جلسات غیر علنی نخواهد بود. (حمیدیان، ۱۳۷۸: ۴۰).

در صورتی که شورای نگهبان در تایید مصوبه سکوت اختیار کند مجلس بعد از طی ۱۰ روز می تواند آن را اجرا کند اگر از دیدگاه شورای نگهبان آن غیر شرعی باشد با احاطه امر از سوی مقام رهبری و مجمع تشخیص مصلحت نظام می توان مانع اجرای آن شد (حسینی، ۱۳۹۶: ۵).

۱۲. رسیدگی شورای نگهبان نسبت به تصویب قانون از طریق همه پرسی

قوه مقننه جمهوری اسلامی ایران که طبق اصل ششم^۱ قانون اساسی در آرای عمومی مردم ریشه دارد، به دو صورت زیر به مرحله اجراء گذاشته می شود:

تصویب غیر مستقیم: که به وسیله نمایندگان مردم در مجلس انجام می شود

تصویب مستقیم: براساس اصل پنجاه و نهم اساسی: «در مسائل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه پرسی و مراجعه مستقیم به آراء مردم صورت گیرد. درخواست مراجعه به آراء عمومی باید به تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس برسد.»^۲

۱۳. مجمع تشخیص مصلحت نظام

به دلیل این که شورای نگهبان باید مصوبات مجلس را تایید کند مجلس راهی به جز اطاعت از نظرات شورا ندارد اما این امر به آسانی ممکن نیست به خاطر همین مجمع تشخیص مصلحت نظام تاسیس شد و براساس اصل یک صد و دوازدهم قانون اساسی برای تشخیص مصلحت در مواردی که مصوبه مجلس شورای اسلامی را شورای نگهبان خلاف موازین شرع و یا قانون اساسی بداند و مجلس با در نظر گرفتن مصلحت نظام نظر شورای نگهبان را تأمین نکند. «تصمیمات لازم را اتخاذ کند» (وکیلان، ۱۳۹۱: ۲۷۱-۲۹۹).

۱۳-۱. اعضای شورای مصلحت نظام که به انتخاب رهبر انتخاب می شوند

۱- فقهای شورای نگهبان (شش نفر)، ۲- رؤسای سه قوه (سه نفر)، ۳- وزیر مربوطه، ۴- رئیس کمیسیون مربوطه مجلس، ۵- صاحب نظران در مسائل فقهی و سیاسی به عنوان نمایندگان

۱. اصل ششم قانون اساسی: «در جمهوری اسلامی ایران امور کشور باید به اتکاء آراء عمومی اداره شود، از راه انتخابات، انتخابات رئیس جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شوراها و نظائر اینها، یا از راه همه پرسی در مواردی که در اصول دیگر این قانون معین می گردد.»

۲. مانند امضاء رئیس جمهوری و ابلاغ به مسئولان اجرایی و انتشار آن.

رهبری (نه نفر) مقام رهبری آنان را برای مدت سه سال منصوب می‌کند.^۱ ریاست این مجمع را رئیس جمهور بر عهده دارد^۲، و جلسات آن نیز حداقل ماهی یکبار، و با حضور یازده نفر تشکیل می‌شود. تصمیم‌گیری در خصوص مصوباتی که مورد اختلاف میان مجلس شورای اسلامی با شورای نگهبان باشد، رأی مثبت اکثریت مطلق حاضرین را لازم دارد، و مواردی که در اجرای بند هشت از اصل یکصد و دهم قانون اساسی، جهت حل معضلات نظام توسط رهبری به این مجمع ارجاع می‌گردد، با رأی مثبت اتخاذ تصمیم خواهد شد^۳ این مجمع، با دارا بودن اختیارات فوق العاده مذکور و همچنین اموری که از سوی مقام رهبری^۴ تحت عنوان، معضلات نظام که از طریق عادی قابل حل نمی‌باشد.^۵ به آن ارجاع می‌شود، به عنوان عالیترین مرجع تصمیم‌گیری در کشور محسوب شده، و مصوبات آن نیز به تأیید

۱. غیراز وزیر مربوطه و رئیس کمیسیون مربوطه مجلس، بقیه افراد از اعضاء ثابت مجمع تشخیص مصلحت نظام می‌باشند.

۲. ماده ۳ آئین نامه داخلی مجمع تشخیص مصلحت نظام مصوب ۱۳۶۸/۸/۲ که در تاریخ ۱۳۶۸/۹/۲۱ به تأیید مقام رهبری رسیده است. ضمناً قبل از پایان دومین دوره ریاست جمهوری حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای هاشمی رفسنجانی مقام معظم رهبری ایشان را به عنوان رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام برای مدت ۵ سال منصوب نمودند.

۳. ماده ۶ آئین نامه داخلی مجمع تشخیص مصلحت نظام

۴. در اجرای بند ۸ اصل ۱۱۰ قانون اساسی تاکنون موارد متعددی از سوی مقام رهبری تحت عنوان معضلات نظام به مجمع تشخیص مصلحت ارجاع و مورد تصویب قرار گرفت که اهم آن به شرح ذیل می‌باشند:

الف- قانون نحوه وصول مطالبات بانکها (مصوب ۱۳۶۸/۱۰/۵)

ب- قانون تعزیرات حکومتی بخش دولتی (مصوب ۱۳۶۹/۹/۲۷)

ج- قانون حق کسب و پیشه یا تجارب (مصوب ۱۳۶۹/۱۰/۲۵)

د- قانون تخلفات، جرائم و مجازات اسناد سجلی (مصوب ۱۳۷۰/۵/۱۰)

ه- قانون تشکیل محکمه انتظامی قضاات (مصوب ۱۳۷۰/۸/۲۳)

و- قانون حل معضل ماده ۱۲ قانون زمین شهری (مصوب ۱۳۷۰/۱۱/۳۰)

۵. بند ۸ الحاقی به اصل یکصد و ده قانون اساسی

مقام رهبری احتیاج ندارد، و به محض تصویب و انتشار لازم الاجرا می‌گردد.^۱

۱۳-۲. اختیارات مجمع تشخیص مصلحت در زمینه قانونگذاری

در مباحث پیشین، این نکته را مورد تأکید قرار دادیم که مصلحت‌اندیشی بر مبنای حاکمیت ملی از جمله وظایف مجلس شورای اسلامی است که با کارشناسی در موضوعات مختلف، آن چه را که مطابق مصلحت مردم تشخیص داده اند وضع و تصویب کنند. مصوبات آن نیز با توجه به حاکمیت شرع و سندیت قانون اساسی، نباید با این دو مغایرت داشته باشد. تضمین اجرای آن نیز بر عهده شورای نگهبان گذاشته شده است.^۲

۱۴. دولت آمریکا

نظام ایالات متحده سیستم قوا را به شکل مستقل قبول کرده است (الکساندر^۳، ۲۰۱۰: ۱۲۶-۱۲۷).

نمایندگان سیزده ایالت^۴ برای تدوین قانون اساسی ایالات متحده آمریکا، در چهاردهم ماه مه ۱۷۸۷ میلادی در شهر فیلادلفیا گرد آمدند، و بحث و بررسی پیرامون طرح «قانون اساسی» را آغاز کردند.

این نمایندگان در آغاز جرج واشنگتن^۵ رهبر انقلابی و استقلال طلب را به ریاست کنوانسیون برگزیدند که صرف‌نظر از تعداد نمایندگان آنها^۶، هر ایالت دارای یک رأی مساوی بود. این کنوانسیون طی شانزده هفته بحث و تبادل نظر با مرزبندی بین اختیارات حکومت

۱. لازم به توضیح است که در فرمان مورخ ۱۳۵۷/۱۲/۲۷ مقام رهبری تعداد این اعضاء (اعم از شخصیت‌های حقیقی و حقوقی) را به ۳۵ نفر افزایش داده است که طبق این فرمان جلسات مجمع در هنگام بحث در مصوبات مورد تعارض مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان فقط با حضور اعضای حقیقی بعلاوه رؤسای محترم سه قوه، و وزیر مربوطه یا رئیس دستگاهی که موضوع مورد بحث در مجمع مربوط به آن دستگاه است تشکیل و تصمیم‌گیری خواهد شد. ضمناً در آخرین تغییر تمامی اعضای این مجمع با توجه به مسئولیت‌ها، خبرویت، سابقه کار و جهات فکری و ذهنی آنان از سوی مقام رهبری برای مدت پنج سال منسوب گردیده‌اند و به عنوان مستشار عالی و کارآمد رهبری (نه دستگاه قانونگذاری) مأموریت یافتند در جایگاه این هیئت عالی رهبری را در وظایف مهم مشاورت در سیاست‌گذاری کلی نظام یاری، و نقش مشاور کارآمد و مورد اعتماد رهبری را ایفاء نمایند. ۲. اصل نود و یک قانون اساسی.

3. Aleksander

۴. این ایالات عبارتند از ۱- ویرجینیا، ۲- نیوهمپشایر، ۳- ماساچوست، ۴- نیویورک، ۵- نیوجرسی، ۶- پنسیلوانیا، ۷- کانکتیکات، ۸- دلاور، ۹- مریلند، ۱۰- کارولینای شمالی، ۱۱- کارولینای جنوبی، ۱۲- جورجیا ۱۳ ° نیوانگلند (نقل از کتاب امریکا حکومتی به دست مردم از انتشارات اداره اطلاعات و روابط فرهنگی سفارت کبرای آمریکا در ایران) ص ۱۷۸-۱۷۹

5. Gorge Washington

۶. در کنفرانس فیلادلفیا پنجاه و پنج نماینده شرکت کردند.

مرکزی و حکومت‌های ایالتی، سندی را در هفت ماده به نام: «طرح قانون اساسی ایالات متحده» به تصویب رساندند. (حمیدیان، ۱۳۷۸: ۴۱).

مجلس نمایندگان ایالات متحده اتاق کنگره ایالات متحده است، مجلس سنا که به عنوان مجلس نمایندگان است. با هم قانون اساسی ایالات متحده را تشکیل می‌دهند که از نمایندگان مردم تشکیل شده است (مجلس نمایندگان آمریکا، ۲۰۱۶). در ماه دسامبر ۲۰۱۴، حقوق سالانه هر نماینده ۱۷۴،۰۰۰ دلار بود (سالارز و بنفیت^۱، ۲۰۱۴: ۱۰۰).

صلاحیت‌ها و اقتدارات قانونگذاری را به کنگره تفویض کرده است. همچنین بند یک از ماده دو: «اقتدارات اجرایی را به رئیس جمهور» قضایی را به دیوان کشور و دادگاه‌های زیردست آن که طبق تصمیم کنگره و به اقتضای احتیاج به وجود خواهند آمد، سپرده است. هر یک از ایالات متحده نیز به صورت جداگانه دارای یک قوه مقننه و یک رئیس قوه مجریه و دستگاه قضایی می‌باشند که در رأس آن دیوانعالی ایالت قرار دارد (حمیدیان، ۱۳۷۸: ۵۴).

کنگره ایالات متحده آمریکا از دو مجلس، یکی مجلس نمایندگان ایالات متحده آمریکا با ۴۳۵ عضو و دیگری مجلس سنای ایالات متحده آمریکا با ۱۰۰ عضو تشکیل شده است که به صورت مشترک به امر قانون‌گذاری مشغول هستند. علاوه بر این دو مجلس، کنگره چهار نوع کمیته دیگر نیز دارد که عبارت‌اند از:

کمیته‌های اصلی کنگره ایالات متحده آمریکا

کمیته‌های فرعی کنگره ایالات متحده آمریکا

کمیته‌های مشترک کنگره ایالات متحده آمریکا

کمیته کنفرانس کنگره ایالات متحده آمریکا

قوه مقننه آمریکا، دومجلسی است و قوانین باید به تصویب هر دو مجلس و سپس به توشیح رئیس‌جمهور برسد به جز قوانین مربوط به درآمد دولت که تنها مجلس نمایندگان صلاحیت رسیدگی به آن را دارد و تأیید صلاحیت نامزدان ریاست‌جمهوری و تصویب معاهدات که تنها سنا صلاحیت رسیدگی به آن را دارد، در بقیه موارد، لوائح جهت تبدیل شدن به قانون، باید اکثریت هر دو مجلس را به دست آورد (اسچیلر و توماس، ۲۰۱۳: ۵).

۱۵. مراحل تصویب قانون در آمریکا

مرحله اول: تهیه و نگارش پیش‌نویس لایحه

مرحله دوم: ارجاع پیش‌نویس لایحه به کمیته‌های دائمی

مرحله سوم: ارجاع لایحه از کمیته دائمی به صحن مجلس بررسی‌کننده

مرحله چهارم: ارجاع مصوبه نهایی اولین مجلس بررسی کننده به مجلس بررسی کننده دوم
مرحله پنجم: ارجاع لایحه مجلس سنا و نمایندگان به یک کمیته کنفرانس
در صورت وجود مغایرت بین مصوبه مجلس سنا با نمایندگان (که با موافقت مشروط
مجلس دوم با لایحه مجلس اول صورت می گیرد)، هر دو مصوبه جهت همسان سازی و
یکسان سازی و رسیدن به یک لایحه واحد، به یک کمیته کنفرانس، ارجاع می شود. نام دیگر
کمیته کنفرانس، کمیته مصالحه است (برانک^۱، ۲۰۱۷: ۵۱).

مرحله ششم: ارجاع لایحه مصوب کمیته کنفرانس به صحن مجلس نمایندگان و سنا
کمیته کنفرانس، لایحه نهایی که شامل توصیه‌هایی به هر دو مجلس است را طراحی
کرده و به مجلسین می فرستد تا مورد رأی گیری واقع شود. در این حالت، نمایندگان و سناتورها
فقط حق دارند با لایحه کمیته کنفرانس، موافقت یا مخالفت نمایند و نمی توانند این لایحه را
اصلاح کنند. غالباً لایحه کمیته کنفرانس مورد تصویب هر دو مجلس واقع می شود. در این
صورت به مرحله هفتم می رسیم در غیر اینصورت، لایحه مجدداً به کمیته کنفرانس ارجاع
می شود

مرحله هفتم: ثبت لایحه نهایی شده در دفتر چاپ دولت
پس از تصویب لایحه توسط هر دو مجلس، مصوبه جهت ثبت، به دفتر چاپ دولت ارسال
می گردد.

مرحله هشتم: ارسال لایحه به حضور رئیس جمهور
پس از ثبت لایحه در دفتر چاپ دولت، رئیس جمهور ده روز فرصت دارد که مصوبه
مجلسین را توشیح یا رد کند.

الف) موافقت با مصوبه کنگره (در فرصت ده روزه)
در این صورت، رئیس جمهور مصوبه را توشیح می کند و مصوبه تبدیل به قانون می شود و
به اداره ثبت و بایگانی ملی ایالات متحده جهت مستندسازی، ثبت و انتشار ارجاع می شود.

ب) مخالفت با مصوبه کنگره (در فرصت ده روزه)
رئیس جمهور در صورت مخالفت با مصوبه کنگره، می تواند از دو اهرم زیر برای رد آن
استفاده کند: (سیلدو^۲، ۲۰۱۵: ۵۷).

۱۵-۱. وتوی قانونی

در این صورت، مصوبه از طرف رئیس جمهور رد شده و با ذکر دلیل به کنگره مسترد

۱. Brudnick

۲. Sidlow

می‌گردد. پس از آن، مخالفت رئیس‌جمهور در نشریه کنگره منتشر می‌گردد و بعد به یکی از مجلسین فرستاده می‌شود و در باره آن رأی‌گیری می‌گردد. چنان‌که که مجلس اول، بر نظر کنگره پا فشاری کند و با حداقل دوسوم آرا به وتوی رئیس‌جمهور، رأی نه بگوید، وتوی رئیس‌جمهور وتو می‌شود و به مجلس دوم فرستاده می‌شود و چنان‌که مجلس دوم هم با حداقل دوسوم آرا وتوی رئیس‌جمهور را وتو کند، مصوبه تبدیل به قانون می‌شود. چنان‌که یکی از مجلسین، نتواند رأی حداقل دوسوم را به دست بیاورد، لایحه از دستور کار خارج می‌شود و به قانون تبدیل نمی‌شود (سیلدو، ۲۰۱۵: ۵۸).

چنانچه در مرحله ششم، هر دو مجلس با حداقل دوسوم آرا لایحه‌ای را تصویب کنند، نیازی به توشیح رئیس‌جمهور ندارند و رئیس‌جمهور هم نمی‌تواند مصوبه کنگره را رد کند و لایحه تبدیل به قانون می‌شود.

۱۵-۲. وتوی تأخیری

وتوی تأخیری یا وتوی غیر مستقیم، اهرم دیگر رئیس‌جمهور برای رد مصوبه کنگره است. وتوی تأخیری زمانی رخ می‌دهد که در فرصت ده‌روزه رئیس‌جمهور، عمر کنگره فعلی به پایان می‌رسد و در صورت وتوی قانون توسط رئیس‌جمهور، کنگره فرصت رأی‌گیری برای وتوی نظر رئیس‌جمهور را نخواهد داشت؛ بنابراین، رئیس‌جمهور مصوبه کنگره را نه رد می‌کند و نه توشیح؛ پس سکوت می‌کند. به این نوع وتو، وتوی تأخیری می‌گویند (هاپر^۱، ۲۰۱۵: ۹۰).

رئیس‌قوه مجریه رئیس‌جمهور است و از طریق رای مستقیم و آرای مجمع انتخاباتی انتخاب می‌شود رئیس‌جمهور رای اعتماد را از کنگره نمی‌گیرد و کنگره نیز متقابلاً نمی‌تواند با رای عدم اعتماد، هیأت دولت یا وزرا را برکنار کند. قوه قضائیه کاملاً مستقل عمل می‌کند و نه قوه مجریه و نه قوه مقننه نمی‌توانند بر روند تصمیم‌گیری‌های آن تأثیر بگذارند. به عبارت دیگر، رئیس‌جمهور یا کنگره نمی‌توانند مصوبات قانونی دیوان عالی فدرال را باطل اعلام نمایند یا از اجرای آن‌ها سر باز زنند (زارعی و مالمیر، ۱۳۹۴: ۵۸).

بر مبنای این اصل، اگر چه قدرت رئیس‌جمهور از رای مردم مشروعیت می‌یابد و وی به کنگره جوابگو نیست، لیکن برای انتخاب وزرای خود به کسب رأی مثبت دو سوم سناتورها نیاز دارد. به علاوه بودجه کشور باید به تصویب مجلس نمایندگان برسد و به همین دلیل رئیس‌جمهور همواره باید دیدگاه و مواضع نمایندگان ملت را مد نظر قرار دهد. حق استیضاح رئیس‌جمهور (روند استیضاح در ایالات متحده آمریکا) نیز یکی دیگر از مواردی است که کنگره می‌تواند نظارت خود را بر رئیس‌جمهور اعمال کند. در صورت تخلف آشکار رئیس‌جمهور از

قوانین، طرح استیضاح در مجلس نمایندگان مطرح می‌شود و اگر با رأی اکثریت نمایندگان به تصویب برسد، سنا با تشکیل دادگاهی رئیس جمهور را محاکمه خواهد کرد. پس از شنیدن دفاعیات رئیس جمهور، سناتورها تشکیل جلسه می‌دهند و نظر خود را در خصوص اتهامات وارده به رئیس جمهور اعلام می‌کنند. اگر وی نتواند رأی اکثریت سناتورها را جلب کند، محکوم شده، از سمت خود عزل می‌شود (الکساندر، ۲۰۱۰: ۱۲۳-۱۲۶).

در مقابل نظارت کنگره بر رئیس جمهور، رئیس قوه مجریه نیز از حق وتوی مصوبات قوه مقننه (وتوی مصوبات کنگره در ایالات متحده آمریکا) برخوردار است و می‌تواند هر یک از مصوبات مجلس نمایندگان و سنا را رد نماید. این امر سبب می‌شود نمایندگان کنگره نتوانند بر خلاف مصالح عمومی جامعه تصمیم‌گیری نمایند و از این طریق از ظهور «دیکتاتوری اکثریت» جلوگیری به عمل می‌آید.^۱

اما در عین حال حق وتوی رئیس جمهور نامحدود نیست و کنگره می‌تواند با کسب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس نمایندگان و سنا وتوی رئیس جمهور را باطل نمایند. بدین ترتیب راه برای کار شکنی رئیس جمهور بسته خواهد شد. هر چند که کنگره به دلیل ساختار دو حزبی خود و حضور اقلیت پر قدرت قادر نیست همواره برای ابطال وتوهای رئیس جمهور، رأی دو سوم مجموع نمایندگان را کسب نماید و همین امر مانع عمده‌ای بر سر ابطال وتوها ایجاد می‌کند که خود نوعی توازن را میان قوه مجریه و قوه مقننه بوجود می‌آورد (سینگر و میشر^۲، ۲۰۱۵: ۱۴).

دادگاههای حکومت فدرال آمریکا به دو صورت تشکیل یافته‌اند: این دادگاهها یا به موجب نص صریح اصل سوم قانون اساسی و بر پایه جواز که در این اصل وجود دارد، به وجود آمده‌اند، و یا به صورت دادگاههایی هستند که صرفاً در اثر تصمیم کنگره به وجود آمده‌اند. لازم به توضیح است که طبق قانون اساسی، اعمال اقتدارات قوه قضائیه حکومت ایالات متحده، فقط در صلاحیت دادگاههای قانون اساسی است که به سه درجه دیوانعالی کشور و دادگاههای استیناف^۳ فدرال و دادگاههای ناحیه ای فدرال^۴ تقسیم می‌شوند. در متن قانون اساسی ایالات متحده، فقط نام دیوانعالی کشور فدرال ذکر شده است (حمیدیان، ۱۳۷۸: ۸۷).

نوع دیگر از دادگاههای ایالات متحده، دادگاههای قانونگذاری (دادگاههای قوه مقننه) می‌باشند. این دادگاهها صلاحیت اعمال اقتدارات قوه قضائیه ایالات متحده را ندارند، و از نظر طبیعت دعاوی که به این گونه دادگاههای ارجاع می‌شود، با طبیعت دعاوی ای که به

-
- 1 . <http://www.america.gov>
  - 2 . Singer , Misher
  - 3 . Circuit courts of Appeals
  - 4 . District courts.

دادگاه‌های قانون اساسی حکومت فدرال ارجاع می شود فرق دارند.

دادگاه‌های ناحیه ای در پایین ترین درجه از سلسله مراتب دادگاه‌های فدرال می باشند که: « دارای نود و یک واحد قضائی در خاک آمریکا هستند، و هر ایالت حداقل دارای یک دادگاه ناحیه ای است، و ممکن است ایالتی به نسبت جمعیت و وسعت و حجم دعاوی دارای چند دادگاه ناحیه ای باشد. کشور ایالات متحده آمریکا به یازده منطقه قضائی (مدار قضائی) تقسیم شده است، که برای هر یک از این مناطق یک دادگاه استیناف وجود دارد. این دادگاهها، مافوق دادگاه های ناحیه ای هستند. احکام صادره از این گونه دادگاهها، در اغلب موارد قطعی است، و اگر پرونده ای به نقض قانون اساسی فدرال مربوط باشد و یا صحت و سقم آن در رابطه با نکات مهم قانون اساسی مطرح باشد، برای رسیدگی تمیزی، به دیوانعالی ارجاع می شود، و نه قاضی دیوان هر یک به پرونده های یکی از شعب یازده گانه دادگاههای پژوهش رسیدگی می کنند. دیوان کشور، عالیترین دادگاه در ایالات متحده آمریکا محسوب می شود. گاهی مشاهده می شود که از نظر سازمان و صلاحیت قضات، میان ایالات اختلافاتی وجود دارد. دادگاههای ایالات که حدود نود و پنج درصد کل دعاوی توسط آنها رسیدگی می شود، دادگاههایی هستند که حقوق روز مره مردم ایالات مانند قراردادهای، شبه جرم، روابط خانوادگی وارث، جرائم و مجازاتها و مقررات اقتصادی لازم الاجراء را رسیدگی و اجراء می کنند. دادگاههای صلح (پائین)، قضات این نوع دادگاهها که غالبا در روستاها (البته نه الزاما) انجام وظیفه می کنند، به: «قضات صلح» شهرت دارند، و از میان اعضای حزب انتخاب می شوند. حقوق آنها متناسب با جرمه واصله و یا درصدی که از حق الوکاله وکلاء می گیرند تأمین می شود. دادگاههای شهرستان، صلاحیت این گونه دادگاهها عمومی است، و سوابق کار دادرسی و تصمیمات اتخاذ شده از سوی دادگاه، در محل دادگاه ضبط و حفظ می شود. دادگاههای استیناف وابسته، این دادگاهها تقریبا در یک سوم از ایالات آمریکا وجود دارند. اغلب در یک ایالت یک دادگاه استیناف وجود دارد که دارای سه تا نه قاضی می باشد. این تعداد قضات، به صورت جمعی در جلسات شرکت می کنند. دادگاههای عالی، در هر ایالت یک دادگاه عالی وجود دارد که در رأس هرم قضائی آن ایالت قرار دارد و با داشتن پنج تا نه قاضی، چند شعبه را تشکیل می دهند. در محدوده مسائل و موضوعات حکمی و حقوقی بررسی انجام داده، و حکم صادر می کنند. نظارت قضائی بر مصوبات کنگره، مردم ایالات متحده اعتقاد دارند که برای حفظ حقوق و آزادی‌های عمومی، باید یک نوع نظارت قضائی بر مصوبات کنگره و سایر دستگاه‌های حکومتی ایالات وجود داشته باشد تا قوانین مغایر با قانون اساسی را کأن لم یکن اعلام کند (حمیدیان، ۱۳۷۸: ۹۰). نقش دیوانعالی کشور در قانونگذاری ملی، موضوع نقش دیوانعالی کشور در قانونگذاری ملی، از مدتها پیش مورد بحث صاحب نظران سیستم حقوقی آمریکا بوده است. عده ای از صاحب نظران، دیوانعالی را قانونگذار

و عالیترین محکمه و حافظ قانون اساسی، و حامی آزادیهای آمریکائی دانسته اند، و عده ای دیگر دیوانعالی را با یابنده قانون به حساب نمی آورند؛ بلکه دیوانعالی را سازنده قانون و قانونگذاری محسوب می کردند که البته از نظر این عده، دیوانعالی حق ویژه قانونگذاری را غصب کرده و نه مرد مسن را مانع و رادعی می دانستند که از دید آنها، می بایست تغییر یابد. برای بعضی از صاحب نظران نیز، دیوانعالی یک کارگزاری سیاسی است. ولی تردیدی نیست که برای همه آنها، دیوانعالی یک دادگاه قانونی، و نوع قانونگذاری آن یک قانونگذاری قضائی، و قدرت قانونگذاری آن مشابه قوه مقننه است؛ اما از آنجا که دیوان به صورت یک محکمه می باشد، تحت شرایط خاص و محدود کننده ای قرار دارد که کارگزاران قوه مقننه و مجریه آن را تجربه نمی کنند لذا این امر ماهیتی دوگانه، که همان ماهیت سیاسی و حقوقی است، به دیوان می بخشد که این مسأله یکی از دشوارترین نوع بررسی ها، در سیستم حقوقی و سیاسی آمریکائیه با شمار می رود. در عین حال، این امکان نیست بتوان در خصوص قدرت دیوانعالی یا وظیفه آن بصورت انتزاعی صحبت کرد؛ زیرا دیوانعالی مانند سایر کارگزارها دارای قدرت و وظایف مختلفی است، و به این بستگی دارد که کی و چه هنگامی می خواهد به نفع یا بر علیه سایر قدرت های سیاسی عمل کند. بنابراین، در این گونه موارد، مهمترین مطلب، رابطه دیوانعالی با سایر مؤسسات سیاسی و نفوذ و تأثیر آن بر این گونه مؤسسات و پی آمد فعالیت هایش بر حکومت اکثریت و دموکراسی است. در رابطه با موضوع فوق، دو پژوهش ارزنده و قابل توجه، در طی سالهای اخیر توسط رابرت دال و جانانان کاسپر به عمل آمد که اولی تحت عنوان «دیوانعالی به عنوان قانونگذار ملی»، و دومی با عنوان «دیوانعالی و قانونگذاری ملی» به ترتیب در سالهای ۱۹۵۷ و ۱۹۷۶ ارائه گردید. دال ارائه دهنده یک نظریه پیچیده سیاسی و نقشی که دیوانعالی ایفاء می کند می باشد (حمیدیان، ۱۳۷۸: ۹۰).

۱۶. مجلس نمایندگان امریکا

مجلس نمایندگان متشکل از اعضای است که هر دو سال یک بار از سوی مردم ایالات مختلف انتخاب می شوند، و رأی دهندگان در هر ایالت باید واجد شرایط رأی دادن به پر تعداد ترین شاخه دستگاه قانونگذاری کشور باشند (فاورو، ۱۳۸۹: ۴۱). مجلس نمایندگان با کمک رئیس جمهور باید بودجه کشور را تعیین کنند (هودیبرگ^۱، ۲۰۱۸: ۱۰).

نتیجه گیری

مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان، اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان، و انتخاب شش نفر حقوقدان اعضاء شورای نگهبان» طبق اصل هفتاد و دوم: "مجلس شورای اسلامی نمی تواند قوانینی وضع نماید که با اصول و احکام مذهب رسمی کشور یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد. تشخیص این امر به ترتیبی که در اصل نود و ششم آمده بر عهده شورای نگهبان است." تمام مصوبات مجلس چه دولت چه مقننه باید برای نظارت به شورای نگهبان ارسال شود و شورای نگهبان ۱۰ روز وقت دارد که آنها را بررسی کند در مواردی که شورای نگهبان مدت ده روز را برای رسیدگی و اظهارنظر نهایی کافی نداند، می تواند از مجلس شورای اسلامی حداکثر برای ده روز دیگر با ذکر دلیل، خواستار تمدید وقت شود. جلسات مجلس شورای اسلامی را به صورت است «علنی» و «غیرعلنی» در شرایط اضطراری، در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رئیس جمهور یا یکی از وزراء یا ده نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی، جلسه غیر علنی تشکیل می شود. مصوبات جلسه غیرعلنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان برسد در مواردی که مصوبه مجلس شورای اسلامی را شورای نگهبان خلاف موازین شرع و یا قانون اساسی بداند و مجلس با در نظر گرفتن مصلحت نظام نظر شورای نگهبان را تأمین نکند.» تصمیمات لازم را مجمع تشخیص مصلحت نظام اتخاذ می کند. نظام ایالات متحده سیستم قوا را به شکل مستقل قبول کرده است رئیس قوه مجریه رئیس جمهور است و از طریق رای مستقیم و آرای مجمع انتخاباتی انتخاب می شود قوه قضائیه کاملاً مستقل عمل می کند و نه قوه مجریه و نه قوه مقننه نمی توانند بر روند تصمیم گیری های آن تأثیر بگذارند. اگر چه قدرت رئیس جمهور از رای مردم مشروعیت می یابد و وی به کنگره جوابگو نیست، لیکن برای انتخاب وزرای خود به کسب رأی مثبت دو سوم سناتورها نیاز دارد. به علاوه بودجه کشور باید به تصویب مجلس نمایندگان برسد و به همین دلیل رئیس جمهور همواره باید دیدگاه و مواضع نمایندگان ملت را مد نظر قرار دهد. در مواردی که رئیس جمهور تخلف کند کنگره می تواند نظارت خود را بر رئیس جمهور اعمال کند. در صورت تخلف آشکار رئیس جمهور از قوانین، طرح استیضاح در مجلس نمایندگان مطرح می شود و اگر با رأی اکثریت نمایندگان به تصویب برسد، سنا با تشکیل دادگاهی رئیس جمهور را محاکمه خواهد کرد. پس از شنیدن دفاعیات رئیس جمهور، سناتورها تشکیل جلسه می دهند و نظر خود را در خصوص اتهامات وارده به رئیس جمهور اعلام می کنند. اگر وی نتواند رأی اکثریت سناتورها را جلب کند، محکوم شده، از سمت خود عزل خواهد شد. مجلس نمایندگان هر دو سال یک بار از طرف مردم انتخاب می شوند.

فهرست منابع

۱. ابن منظور، لسان العرب، (۱۴۰۸)، (دارالجلیل - دار لسان العرب)، ج ۴، ص ۱۹۵.
۲. انصاری دزفولی، مرتضی، (۱۳۹۰). نقش مجلس در دو نظام ریاستی و پارلمانی، فصلنامه اطلاعات سیاسی^۱ اقتصادی، شماره ۲۸۵.
۳. جلالیان، عسگر، (۱۳۹۵). کارآمدی مجلس شورای اسلامی و راهکارهای ارتقای آن در حقوق داخلی، فصلنامه راهبرد، سال بیست و ششم، شماره ۸۲.
۴. حمیدیان، حسن، (۱۳۷۸). کنترل قوه مقننه در ایران و آمریکا، با مقدمه حسین صفایی، ویرایش فریده مهدوی دامغانی، اهواز.
۵. حسینی، ابراهیم، (۱۳۹۲). محدودیت های مجلس شورای اسلامی در قانون گذاری، کومت اسلامی/ سال هفدهم، شماره چهارم.
۶. حسینی، راحله سادات، (۱۳۹۶). نحوه نظارت حقوقی بر اعمال حکومت با بررسی کارکردهای قانونگذاری و نظارتی اصول، ماهنامه پژوهش ملل، دوره دوم، شماره ۱۹.
۷. راغب اصفهانی، (۱۳۸۲). مفردات الفاظ قرآن، انتشارات ذوی القربی، چاپ سوم، قم، ص ۶۳۶.
۸. زارعی، محمد حسین؛ مالیری، احمد، (۱۳۹۴). مفهوم و مبانی کنترل قضایی با تاکید بر نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا، مجله تحقیقات حقوقی شماره ۴۲.
۹. کاتوزیان، ناصر، (۱۳۷۷). فلسفه حقوق، شرکت سهامی انتشار، چاپ اول، تهران، ج ۲، ص ۲۰۸.
۱۰. فولادوند، سجاد، (۱۳۹۳). تفویض اختیارات قانون گذاری در نظم اساسی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق عمومی مازندران
۱۱. کوزه گر، امین، (۱۳۹۶). حدود نظرت شورای نگهبان و مصوبات مجلس شورای اسلامی، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، رشته حقوق دانشگاه مازندران دانشکده حقوق سیاسی.
۱۲. کوشکی، محمد صادق؛ آجرلو، اسماعیل، (۱۳۸۷). وظایف مجلس و شرایط و قلمرو قانون گذاری از منظر مرحوم آخوند خراسانی(ره)، مقاله ۷، دوره ۹، شماره ۲۷، بهار و تابستان ۱۳۸۷، صفحه ۱۹۳-۲۳۱.
۱۳. فاوورو، لویی، (۱۳۸۹). دادگاههای قانون اساسی ترجمه دکتر علی اکبر گرجی، انتشارات جنگل، چاپ اول.
۱۴. فقهی، ابوالحسن؛ ذاکری، محمد؛ اسدی، اسماعیل، (۱۳۹۳). ارزیابی عملکرد مجلس شورای اسلامی، فصلنامه رهبرد، سال بیست و سوم، شماره ۷۲.
۱۵. مصباح نصب، روح اله؛ موسی زاده، ابراهیم، (۱۳۹۶). چرایی مستر بر نمایندگان مجلس شورای اسلامی، فصلنامه علمی و حقوقی قانون باز، دوره سوم.
۱۶. مرتضایی، احمد، (۱۳۹۰). بررسی قلمرو نظارت شورا نگهبان، مجله معرفت، شماره ۱۶۵.

۱۷. وکیلان، حسن، (۱۳۹۱). گونه شناسی قدرت سیاستگذاری قوای تقنینی، نظریه‌ها و دیدگاهها، فصلنامه راهبرد شماره ۶۳، صص ۲۷۱-۲۹۹.

18. Bill Hopper . (2015). U.S. House of Representatives. Office of the Historian. Retrieved January 12, 2015.

19. Brudnick, Ida A. (2017) . Members Representational Allowance: History and Usage (PDF). Washington, DC: Congressional Research Service. Retrieved October 24, 2017.

20. Christoyannopoulos, Alexandre .(2010). Christian Anarchism: A Political Commentary on the Gospel. Exeter: Imprint Academic. pp. 123° 126. Revelation.

21. Hudiburg, Jane A.(2018). House Voting Procedures: Forms and Requirements Washington,; Congressional Research .

22. Schaller, Thomas. (2015) . Multi-Member Districts: Just a Thing of the Past?". University of Virginia Center for Politics. Retrieved November 2, 2015.

23. Salaries and Benefits of U.S. (2014) .Congress Members Retrieved December 24.

24. Singer, Michelle .(2015). "Under the Influence". CBS News. January 12, 2015.

25. Sidlow, Edward; Henschen, Beth .(2015) . America at Odds, Alternate Edition (6 ed.). Belmont, California: Wadsworth Cengage Learning. p. 246. ISBN 0495503703. Retrieved January 10, 2015.

26. United States House of Representatives, Ballotpedia. Accessed November 23, 2016. "There are seven states with only one Alaska, Delaware, North Dakota, South Dakota, Vermont and Wyoming."

۲۷. سایت دولت ایران

۲۸. سایت دولت امریکا

۲۹. قانون نحوه وصول مطالبات بانکها (مصوب ۱۳۶۸/۱۰/۵)

۳۰. قانون تعزیرات حکومتی بخش دولتی (مصوب ۱۳۶۹/۹/۲۷)

۳۱. قانون حق کسب و پیشه یا تجارب (مصوب ۱۳۶۹/۱۰/۲۵)

۳۲. قانون تخلفات، جرائم و مجازات اسناد سجلی (مصوب ۱۳۷۰/۵/۱۰)

۳۳. قانون تشکیل محکمه انتظامی قضات (مصوب ۱۳۷۰/۸/۲۳)

۳۴. قانون حل معضل ماده ۱۲ قانون زمین شهری (مصوب ۱۳۷۰/۱۱/۳۰).